

In samenwerking met Capgemini

Handboek Sociaal Calamiteiten Plan (SCP)

Handboek Sociaal Calamiteiten Plan (SCP)

Voorwoord

Openbare orde en veiligheid vormen wezenlijke elementen in de portefeuille van de burgemeester. Daarom heeft hij of zij bij rampen en calamiteiten een centrale rol.

Om rampen - zoals we die doorgaans kennen - te voorkomen en te bestrijden, zijn er draaiboeken. Maar een draaiboek voor het voorkomen en bestrijden van sociale calamiteiten is nieuw. Toch kunnen (dreigende) sociale calamiteiten een grote maatschappelijke impact hebben. Groeiende onrust kan leiden tot spanningen met confrontaties tot gevolg. En dat heeft weer gevolgen voor de openbare orde en veiligheid; een bestuursfacet waarvoor de burgemeester verantwoordelijk is.

Bij het voorkomen en zo nodig bestrijden van maatschappelijke onrust zijn nogal wat partijen betrokken: van organisaties en instellingen tot (groepen) individuele burgers. Dat vraagt om een stevige regie. Als het erop aan komt, kan nu eenmaal geen sprake zijn van vrijblijvendheid.

De gemeente Weert besloot daarom een sociaal calamiteitenplan te ontwikkelen. Hierbij werd de gemeente ondersteund door FORUM in samenwerking met Capgemini. De directe betrokkenheid van een groot aantal Weerter en regionale organisaties en instellingen was hierbij onontbeerlijk. Een eenduidige visie en aanpak stonden voorop. Het Weerter SCP heeft model gestaan voor een FORUM-handleiding met tips voor andere gemeenten. Die handleiding ligt nu voor u.

Het burgemeesterswerk kent vaak een paradox. Ten tijde van onrust en calamiteiten bestaat nauwelijks tijd of gelegenheid een goede afstemming en organisatie voor te bereiden. Op momenten waarop die tijd en gelegenheid wél aanwezig zijn, wordt de agenda doorgaans beheerst door andere prioriteiten. Hopelijk helpt deze handleiding deze paradox te doorbreken. Juist op momenten van relatieve rust kan de aanpak van sociale calamiteiten en maatschappelijke onrust effectief worden voorbereid.

Daarbij wens ik u veel wijsheid en succes.

Mr. J.M.L. Niederer,
Burgemeester van Weert

Waarom een Handboek Sociaal Calamiteiten Plan?

Sla de krant maar op een willekeurige dag open. Er gaat bijna geen dag voorbij of ergens in het land doen zich gebeurtenissen voor die verstrekkende gevolgen voor de omgeving kunnen hebben. Dat kan bijvoorbeeld omdat bij een reeks van incidenten de emmer nu echt overloopt of omdat een bepaalde gebeurtenis een enorme impact heeft op betrokkenen. Dat kunnen gebeurtenissen zijn die zich binnen een bepaalde wijk of gemeente afspelen, maar ook gebeurtenissen buiten de gemeente- of zelfs landsgrenzen kunnen een reactie van mensen oproepen. Die reactie kan leiden tot sociale calamiteiten.

Als bij maatschappelijke onrust niet tijdig op signalen wordt geanticipeerd, kan de situatie escaleren. Ervaring leert dat gemeenten goed voorbereid zijn op allerlei fysieke rampen en de bestrijding daarvan, maar dat vaak niet duidelijk is hoe ten tijde van sociale calamiteiten moet worden gereageerd en wie waarvoor verantwoordelijk is. En wellicht nog belangrijker: hoe al in een vroeg stadium acties kunnen worden genomen om maatschappelijke onrust en escalatie te voorkomen.

Het Handboek SCP voorziet in die leemte. Het Handboek SCP is tot stand gekomen dankzij een nauwe samenwerking tussen FORUM, Capgemini en vertegenwoordigers van diverse gemeenten in Nederland, meer in het bijzonder de gemeente Weert.

Uit de praktijk

Waspik, 2007

Een Liberiaans vluchtelingengezin wordt tijdens hun verblijf in Waspik geconfronteerd met een reeks van pesterijen en racistische uitingen door een groep jongeren. De gezinsleden voelen zich daardoor buitengesloten, bedreigd en opgejaagd. Aanvankelijk blijft het pesten beperkt tot het gooien van eieren, waaraan door burensnel en effectief een einde wordt gemaakt. Maar wanneer de gezinsleden vanaf mei in dat jaar in het dorp verschijnen en dagelijks de bus nemen naar Waalwijk, ontwikkelt zich een patroon waarin zij stelselmatig worden lastig gevallen en gediscrimineerd. Lange tijd ontbreekt een aanpak van de racistische overlast en ontbeert het gezin de bescherming die het nodig heeft.

1

Wat is een sociale calamiteit?

Een sociale calamiteit kan optreden als (de dreiging van) één of meerdere incidenten zich voordoen die een uiting vormen van bestaande spanningen en/of problemen. Deze spanningen en/of problemen kunnen in potentie dreigen te escaleren tot een ernstige aantasting van de openbare orde en veiligheid. Dat is een hele mond vol, een voorbeeld spreekt wellicht meer tot de verbeelding. Denk bij een sociale calamiteit aan maatschappelijke onrust die ontstaat na bijvoorbeeld een rel, een vechtpartij, een familiedrama of interetnische spanningen.

Wat is een Sociaal Calamiteiten Plan (SCP)?

De gemeenten in Nederland dienen te beschikken over een rampenplan, gericht op fysieke rampen zoals grote branden, ontploffingen en natuurrampen. Tot op heden hebben de meeste gemeenten geen plan voor calamiteiten op sociaal-maatschappelijk gebied. En dat terwijl juist dit soort calamiteiten tot grote maatschappelijke onrust kunnen leiden met alle gevolgen van dien. Ook is de kans op sociale calamiteiten vele malen groter dan fysieke rampen. Het doel van het SCP is om gemeenten in staat te stellen adequaat voorbereid te zijn op sociale calamiteiten en bij escalatie in staat te zijn effectieve maatregelen te nemen.

Daarbij is een belangrijk beginsel van het SCP dat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid bestaat van zowel de klassieke partijen (denk aan de burgemeester, politie) als andere lokale partijen om sociale calamiteiten effectief te voorkomen en/of te bestrijden. In het SCP staat beschreven hoe alle lokale betrokken partijen met dit soort situaties moeten omgaan: wie doet wat bij incidenten met een maatschappelijke nasleep en hoe kunnen incidenten worden voorkomen. In situaties waarbij een rampenplan en het SCP tegelijkertijd in werking moeten treden, is een goede afstemming uiteraard noodzakelijk.

Het SCP komt niet in de plaats van de rampenplannen, maar is een aanvulling daarop. De grootste kracht van het SCP is dat de aanpak gericht is op het voorkomen van maatschappelijke onrust. Proactief in plaats van alleen reactief. Preventie in plaats van alleen repressie. De in het SCP voorgestelde aanpak richt zich dan ook niet alleen op de aanpak van incidenten en calamiteiten zelf, maar heeft ook betrekking op een effectieve vroegtijdige signalering en/of gevolgbestrijding, zodat (escalatie van) incidenten zoveel mogelijk voorkomen kan/kunnen worden.

Waarom een SCP?

Het zal duidelijk zijn dat preventie, aanpak, zorg en nazorg van de gevolgen van rellen, vechtpartijen, familiedrama's en dergelijke vragen om een goede afstemming, samenwerking en regie van de verschillende partijen, instanties en instellingen. Momenteel zijn de samenwerking en gevolgen van de aanpak afhankelijk van 'toevalligheden' en komen vaak tot stand in het 'heetst van de strijd'. Daarnaast zijn voorbeelden te over waarin gemeenten zich tijdens sociale calamiteiten met name richten op de reeds bekende partijen. Juist ten aanzien van het goed kunnen beoordelen wat nu daadwerkelijk aan de hand is, zijn andere lokale partijen onontbeerlijk. Met behulp van een SCP kan deze problematiek gestructureerd worden aangepakt waardoor (verdere) escalatie van incidenten en maatschappelijke onrust kan worden voorkomen.

Mogelijke situaties

In het SCP wordt de volgende onderverdeling gemaakt:

- A: Er heeft zich (nog) geen incident voorgedaan. Wel zijn er signalen ontvangen dat maatschappelijke onrust binnen dan wel buiten de gemeente kan leiden tot oplopende maatschappelijke spanningen. Voorbeelden hiervan: onrust tussen groepen jongeren binnen de gemeente of de onrust rondom het uitkomen van de film van Wilders.
- B: Er is binnen de gemeente sprake van een geïsoleerd incident dat mogelijk aanleiding vormt tot maatschappelijke onrust binnen de gemeente en dat al dan niet tot vervolgincidenten kan leiden. Voorbeelden hiervan: een familiedrama, zelfdoding leerkracht, brand met slachtoffers in verpleegtehuis, steekpartij tussen jongeren op een school.
- C: Er doet zich een incident in de gemeente voor dat al dan niet deel blijkt uit te maken van een reeks incidenten en aanleiding (kan) zijn voor oplopende spanningen, verbreding van de betrokken bevolkingsgroepen en vervolgincidenten. Voorbeeld: een schietpartij tussen rivaliserende jongeren.
- D: Er is sprake van een incident of een incidentenreeks buiten de gemeente die aanleiding (kunnen) zijn voor oplopende spanningen, een toenemende betrokkenheid van bevolkingsgroepen en een toename van incidenten in de gemeente. Voorbeelden: de landelijke scholierenstaking, brandstichting moskeeën na de moord op Van Gogh.

*‘Gezond verstand
en improvisatie-
vermogen, daar
komt het bij een
sociale calamiteit
op aan’*

Nol Kleijngeld

Burgemeester Waalwijk en voormalig burgemeester Helden

Iedere seconde is een mogelijk uur u en wat vandaag een nietszeggend vlammetje lijkt, kan morgen een verwoestende brand (lees: een sociale calamiteit) zijn. ‘Daar kun je je als bestuurder op voorbereiden. Echter, zodra de vlam daadwerkelijk in de pan slaat, komt het vooral aan op gezond verstand en improvisatievermogen,’ oordeelt Nol Kleijngeld, burgemeester van Waalwijk en voormalig burgemeester van de gemeente Helden.

Hij is wat je noemt een ervaringsdeskundige op het gebied van sociale calamiteiten. Als burgemeester van het Limburgse Helden werd Nol Kleijngeld, twee weken na de moord op cineast Theo van Gogh (2004), geconfronteerd met een moskeebrand. Drie jaar later (september 2007) ging het mis in Waspik, een kleine, hechte gemeenschap die valt onder de gemeente Waalwijk. Terwijl het Brabantse dorpje haar 750-jarige bestaan vierde, werd een Liberiaans vluchtelingengezin weggetreiterd. Jongeren gooiden eieren tegen de ramen, de kinderen werden uitgemaakt voor aap en er werd vuurwerk in de brievenbus gegooid. Nadat iemand op een scooter op een van de kinderen inreed, was voor het gezin de maat vol. De moeder, drie kinderen en een kleinkind vertrokken na anderhalf jaar halsoverkop naar Waalwijk.

Denkfout

‘In beide gevallen waren we als gemeentebestuur niet voldoende voorbereid op een dergelijke crisis,’ vertelt Kleijngeld. ‘Neem de moskeebrand. Nederland was in die periode volledig in de greep van sociale onrust. Nadat in de directe omgeving van Helden een moskee en een islamitische school in vlammen waren opgegaan, staken ook wij de koppen bij elkaar. Na uitvoerig overleg met de verschillende instanties en instellingen besloten wij “onze” moskee niet extra te beveiligen. Brandstichting... dat zou Helden toch zeker niet treffen. Zo iets vindt plaats in de Randstad, niet op het Noord-Limburgse platteland. Dat bleek al snel een denkfout. Desalniettemin ben ik ook nu nog van mening dat we een verantwoord risico namen door niet extra te beveiligen. Als gezegd, de kans dat zoiets Helden zou treffen, was bijzonder klein. Op het moment dat het dan toch gebeurt, ontbreekt het simpelweg aan voldoende voorbereiding.’

Een illusie

Kleijngeld realiseert zich dat die opmerking veronderstelt dat ‘je’ er wel voldoende op voorbereid kunt zijn. ‘Dat laatste is in mijn ogen niet het geval. In dergelijke situaties komt het aan op gezond verstand en improvisatievermogen. Je kunt er geen draaiboeken op los laten. Iedere situatie is uniek en vraagt om een eigen benadering. Er bestaan geen blauwdrukken. Met de ervaring die ik nu heb, zou ik het Liberiaanse gezin meteen in Waalwijk hebben gehuisvest. Maar heb ik dan de garantie dat het wel goed gaat, dat die mensen wel geaccepteerd worden? Nee. Het is een

*‘Het is een illusie te veronderstellen dat
onze samenleving maakbaar is.
We kunnen simpelweg niet alles voorkomen.’*

illusie te veronderstellen dat onze samenleving maakbaar is. Al helemaal niet op dat terrein. Hoe graag we dat ook zouden willen. We kunnen simpelweg niet alles voorkomen. Dat is ook mijn kritiek op een Handboek Sociaal Calamiteitenplan. Een dergelijk plan wekt de indruk dat je als bestuur alles onder controle hebt en volledig bent voorbereid. Dat is echter nooit het geval.’ Daarmee wil Kleijngeld niet gezegd hebben dat een dergelijk plan zinloos is. In tegendeel. ‘Gemeenten moeten vooral blijven oefenen. Dat is essentieel. Daarnaast is het belangrijk goed te luisteren naar lotgenoten, naar gemeenten die een bepaalde sociale calamiteit achter de rug hebben. Dat laatste is vandaag de dag eenvoudig. Gemeenten die er geen ervaring mee hebben, zijn op de vingers van één hand te tellen.’

Belangrijke tips

Een belangrijke tip die Kleijngeld collega-bestuurders wil meegeven, is om tijdens het uur u onmiddellijk contact te zoeken met de gemeenteraad. ‘Zo heb ik de raad van Waalwijk snel nadat de crisis losbarstte op de hoogte gebracht van het gebeuren in Waspik. Ook heb ik ze toen beloofd dat ik de hele situatie tot in de kern zou laten uitzoeken. Een ander punt, en dat is misschien nog wel belangrijker, is zo snel mogelijk in contact te treden met de slachtoffers. Je moet er zijn voor die mensen. Een volgende stap is het maken van de juiste analyse. Dat begrip moet vetgedrukt in ieder plan staan. Daar hoort bijvoorbeeld ook bij het in contact treden met de samenleving. Dat kan aan de hand van een huis-aan-huis-brief of in de vorm van een wijkavond. Zodra er iets dichtbij huis gebeurt, hebben mensen een mening en lopen ze rond met allerlei emoties. Mijn ervaring leert dat mensen daar iets mee willen. Die gelegenheid moet je ze bieden, alvorens het een eigen leven gaat leiden. Dan ben je als bestuur nog verder van huis.’

Kritisch en analytisch vermogen

Een laatste tip van Kleijngeld is het team van adviseurs klein te houden. ‘Hoe meer zielen, hoe meer vreugd geldt in een dergelijke situatie zeker niet. Zorg als burgemeester voor een klein team van deskundigen die je voor honderd procent kunt vertrouwen. Denk hierbij aan een communicatiedeskundige. Minstens negentig procent van crisismanagement draait tenslotte om communicatie. Het juiste beeld scheppen, de zaken niet opblazen en zorgen voor de juiste en genuanceerde woordkeuze. Daarmee kun je veel extra leed en ellende voorkomen.’

Uit de praktijk

Twente in de jaren zestig

Aan het begin van de jaren zestig wordt Twente opgeschrikt door verschillende incidenten tussen enerzijds Nederlanders en anderzijds Spanjaarden en Italianen. In Almelo leidt een incident waarbij een Italiaanse jongen wordt aangevallen door vier Nederlandse jongeren, tot de nodige onrust. Begin september 1961 worden verloven binnen het politiekorps ingetrokken vanwege signalen over op handen zijnde geweld-dadige confrontaties in Oldenzaal. De confrontatie tussen Italianen, die toegang eisen tot een danszaal en een groot dreigend publiek van autochtonen leidt tot gevechten. De politie vraagt om bijstand uit Enschede.

Als reactie op de incidenten in Oldenzaal en de daaraan voorafgaande spanningen en confrontaties gaan Italiaanse en Spaanse gastarbeiders in de vier Twentse steden in staking. Zij protesteren daarmee tegen de volgens hen te geringe bescherming tegen geweld door Nederlandse jongeren, tegen beledigingen op straat en tegen de toegangsweigeringen.

De burgemeester van Enschede vraagt het publiek om begrip voor de positie van arbeidsmigranten en hun onveiligheidsgevoelens en verklaart dat zij hogelijk gewaardeerd worden als arbeiders. Hij belooft bescherming en verbiedt ieder bordje aan de ingang van danszalen met de tekst 'Verboden toegang voor Italianen'.

2

De verschillende stappen

Wanneer treedt een SCP in werking?

Een SCP treedt in werking als sprake is van (dreigende) maatschappelijke onrust. Om die situaties tijdig te kunnen herkennen, moet eerst duidelijk zijn waardoor deze onrust kan worden veroorzaakt.

Uit onderzoek blijkt dat bij maatschappelijke onrust veelal sprake is van de volgende drie 'ingrediënten':

- Een voedingsbodem;
- Eén of meerdere incidenten (binnen of buiten de gemeente) die een uiting zijn van al bestaande spanningen en problemen die daarvoor symbool zijn en die heftige reacties veroorzaken bij burgers, media en/of politiek;
- Het naar aanleiding hiervan optreden van massale, dan wel ernstige aantastingen van de openbare orde en veiligheid.

De eerste stap: commitment en draagvlak op bestuurlijk niveau creëren

Bij elk plan van aanpak bestaat het risico dat dit onderaan de stapel belandt en niet of nauwelijks aandacht krijgt. Dat risico is extra groot als zo'n plan van aanpak zich richt op situaties waarvan op het moment van besluitvorming en vaststelling niet direct sprake is.

De SCP-paradox: 'Als je het urgent nodig hebt, heb je geen tijd om het rustig te ontwikkelen. Als de tijd en rust gegeven is, wordt vaak de urgentie gemist om het te ontwikkelen.'

Het creëren van commitment en draagvlak op bestuurlijk niveau is dus een allereerste stap in dit proces. Alleen als een plan van aanpak van bovenaf gedragen wordt en als men op dat niveau de noodzaak van het hebben van een dergelijk plan inziet, zijn vervolgstappen mogelijk.

De tweede stap: het samenstellen van een kernteam

De centrale plaats in het functioneren van het SCP is het zogenaamde kernteam. Het kernteam moet in elk geval uit de volgende leden bestaan:

- De gemeente (burgemeester);
- De politie (districtschef of chef basiseenheid).

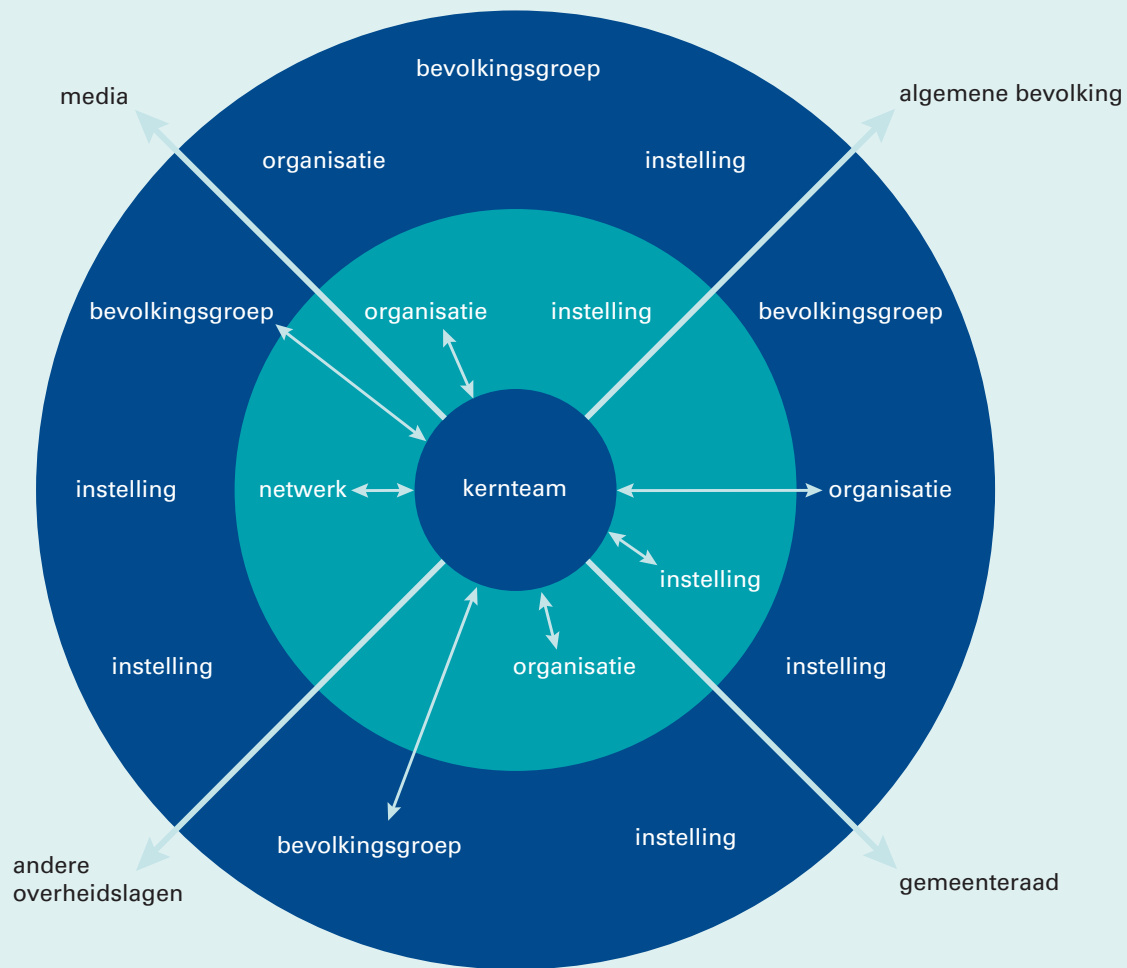
Daarnaast wordt voorgesteld dit kernteam aan te vullen met twee lokale partners, bijvoorbeeld het Algemeen Maatschappelijk Werk en de Welzijnsinstelling, waaronder jongerenwerk valt.

Criteria voor de samenstelling:

- (1) In omvang gering om snel en flexibel te kunnen optreden;
- (2) Gezamenlijk een zo groot mogelijk 'netwerk' te representeren binnen de lokale samenleving om zeker te zijn van een zo goed en breed mogelijke signalering.

Bij de verschillende (mogelijke) incidenten en maatschappelijke onrust zijn verschillende en wisselende partijen betrokken. Per voorkomende (dreigende) onrust kan worden bepaald dat nog een partij in het kernteam zitting neemt. Criterium hiervoor: deze partner heeft bij (de aanpak van) deze calamiteit/onrust een continue, centrale positie. Te denken valt dan bijvoorbeeld aan de GGZ, een bewonersorganisatie of wijkvereniging, een school, etc.

Het kernteam wordt vanuit de gemeente ondersteund door de coördinator integrale veiligheid en een communicatieadviseur.

De derde stap: een situatie doet zich voor en dan?

Minimaal één van de kernteamleden kan besluiten om het kernteam bijeen te roepen.

Dat kan zijn vanwege:

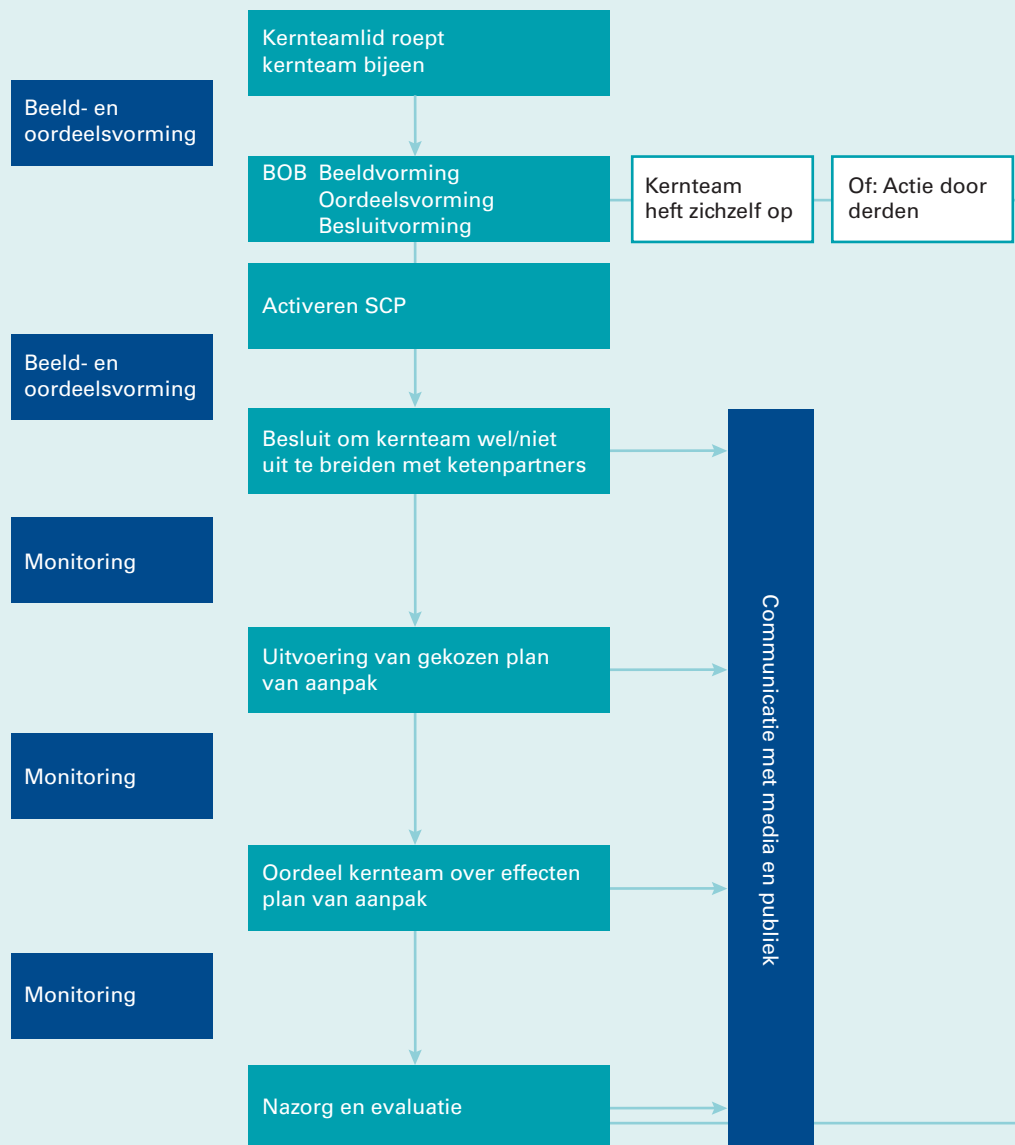
- Een directe aanleiding die hij/zij zelf opmerkt;
- Een incident (dreigend, reëel, al dan niet in een eerdere reeks van incidenten);
- Ontvangen signalen vanuit het eigen netwerk, werkveld, de gemeenschap.

Bij de inwerkingtreding van het SCP moeten direct de betrokken organisaties, instellingen, instanties en samenwerkingsverbanden in kaart worden gebracht. Enerzijds om tot een gedegen beeld- en oordeelsvorming te komen; anderzijds om betrokkenen de taken en verantwoordelijkheden op zich te laten nemen in de verdere aanpak. Ook de afstemming en samenwerking met (mogelijk) vele instellingen en organisaties uit het zogenoemde maatschappelijk middenveld is bij dit proces onontbeerlijk.

Bij het in werking treden van het SCP wordt een vaste, operationele strategie gevolgd. Onder deze operationele strategie wordt het proces verstaan om – ongeacht het scenario en type incident – tijdens iedere fase van het SCP te komen tot weloverwogen en gedragen beslissingen. Deze strategie is opgebouwd op basis van de reguliere rampenbestrijdingsfuncties en houdt de volgende fasering in:

- Vooralarmering;
- Beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming (BOB);
- Informatiedeling (crisiscommunicatie);
- Respons (plan van aanpak);
- Nazorg;
- Communicatie richting media en publiek (publieksvoorlichting).

De operationele strategie ziet er schematisch weergegeven als volgt uit:

Petra Bulk

Coördinator Integrale Veiligheid binnen de gemeente Weert

‘Binnen onze gemeente vond een paar jaar terug een vechtpartij plaats tussen de studenten van de Koninklijke Militaire School (KMS) en een groepje jongeren. Toen onze burgemeester zijn onrust over dit incident tijdens een overleg met collega-burgemeesters ter sprake bracht, zette de toenmalige burgemeester van Helden ons op het spoor van het Interventieteam, dat wordt ondersteund door FORUM. Zij zijn bekend met dit soort problematiek en hebben ons hierbij goed begeleid.

Tijdens de contacten met het Interventieteam kwamen we op het idee om een sociaal calamiteitenplan te maken. FORUM zag in onze gemeente een goede pilotgemeente, omdat we al een goed integraal beleid en goede samenwerking met partners hebben. Waar het eigenlijk nog aan ontbrak, was het tijdig opvangen en beoordelen van signalen uit diverse invalshoeken.

Verschil

Samen met FORUM hebben we vier bijeenkomsten met netwerkpartners georganiseerd. Aan het einde van dit traject hebben we de aanpak van maatschappelijke onrust bij sociale calamiteiten schriftelijk vastgelegd: welke partijen, wie doet wat en wanneer? Daarbij ligt het accent vooral op het voorkomen van dit soort onrust. Dat is ook meteen het wezenlijke verschil met de reguliere rampenbestrijdingsplannen. Bij fysieke rampen ontbreekt het signaal vooraf, dan is het een kwestie van direct adequaat handelen. Bij sociale calamiteiten is meestal sprake van een heel traject dat eraan vooraf gaat of nog lange tijd kan “naslepen”. Met de juiste beeldvorming daar tijdig en op een goede manier op reageren, is een essentieel onderdeel van het plan. Ook vormen we een zo nauwkeurig mogelijk beeld van de sociaal-maatschappelijke aspecten van calamiteiten: wat doet het eigenlijk met alle betrokkenen en hoe kunnen we daar als gemeente op de juiste manier op inspelen?

*‘Juiste beeldvorming
en tijdig reageren.’*

‘De kans dat zich binnen een gemeente een sociale calamiteit voordoet is vele malen groter dan de kans dat een fysieke ramp plaats vindt.’

Draagvlak

Bij de netwerkpartners in onze gemeente is het draagvlak inmiddels behoorlijk groot. Mede omdat iedereen er vanaf de eerste minuut bij betrokken is geweest. Ook al is in Weert momenteel geen sprake van maatschappelijk onrust, we zijn ons er wel van bewust dat de kans dat een sociale calamiteit zich voordoet binnen onze gemeente vele malen groter is dan de kans dat een fysieke ramp plaats vindt. Om het juiste draagvlak te creëren is het vooral belangrijk ervoor te zorgen dat het plan van aanpak met de juiste partners tot stand wordt gebracht. Op die manier ontstaat ook weer een geheel nieuw netwerk. Dat is overigens nu al één van de positieve bijwerkingen van deze aanpak.

Leidraad

Met de ervaring die ik inmiddels hiermee heb opgedaan, zou ik andere gemeenten willen adviseren om een handboek SCP vooral van onderaf, samen met netwerkpartners, vorm te geven. Maar ook om ervan af te wijken als daarvoor goede redenen zijn, een dergelijk plan moet nu eenmaal flexibel zijn, omdat situaties vooraf niet allemaal in te schatten zijn en elke situatie weer om een andere aanpak zal vragen. Het handboek SCP moet naar mijn idee dus vooral als een leidraad voor de gemeenten worden gezien. Maar dan wel een leidraad die elke gemeente zou moeten hebben en waarmee je regelmatig moet oefenen. Alleen zo houdt je dit plan levendig!’

De vierde stap: het SCP in de praktijk

Het kernteam is vanwege een bepaalde situatie bijeengeroepen door een van de kern-teamleden. Het BOB-traject treedt in werking. De eerste vraag is: wat is er gebeurd of wat staat er wellicht te gebeuren (Beeldvorming). Welke gevolgen kan dit hebben voor maatschappelijke (on)rust en sociale cohesie (Oordeelsvorming). Welke acties moeten worden ondernemen, door wie en wanneer (Besluitvorming).

Op basis hiervan kan tot een van de volgende acties worden besloten:

- a. Aanvullende informatie verzamelen door het raadplegen van een van de actoren binnen het lokale netwerk;
- b. Vanuit het kernteam moeten directe interventies worden gepleegd (op basis van ernst, omvang, aard, tijd en media-aandacht);
- c. Vanuit het kernteam moet geregeld worden dat andere partijen (buiten de kern-teamleden) interventies uitvoeren, maar het kernteam verzekert zich hier wel van;
- d. Het kernteam besluit het SCP niet (verder) in werking te laten treden, maar verzekert zich ervan dat 'de vinger aan de pols' wordt gehouden en dat, indien noodzakelijk, het kernteam weer bij elkaar wordt geroepen.

Op basis van de genomen besluiten a. en b. stelt het kernteam een actielijst op om de noodzakelijke korte- en langetermijninterventies te plegen. In deze actielijst wordt ook opgenomen wie ervoor verantwoordelijk is dat interventies door zichzelf dan wel door 'derden' ook daadwerkelijk worden uitgevoerd. Daarnaast wordt de verantwoordelijkheid voor de publieksvoorlichting en/of mediavorlichting afgesproken.

Ieder overleg van het kernteam in de uitvoeringsfase wordt schriftelijk vastgelegd onder verantwoordelijkheid van de veiligheidscoördinator, zodat ook later kan worden nagegaan waartoe is besloten en waarom.

De vijfde stap: goed communiceren

De vraag is eigenlijk altijd: wie communiceert wat, waarover en met wie?

Communicatie is nu eenmaal een belangrijk (sturings)instrument wanneer zich incidenten voordoen tussen groepen binnen de lokale gemeenschap, waarmee (verdere) escalatie kan worden voorkomen of juist kan worden veroorzaakt.

Het gaat daarbij meestal om twee doelen:

1. Het informeren van de bevolking en andere belangrijke doelgroepen. Te denken valt dan aan: betrokkenen, media, instellingen, specifieke bevolkingsgroepen;
2. Bekendmaken van maatregelen van de gemeente.

De externe communicatie richt zich op de slachtoffers, betrokkenen en hun verwanten, de lokale bevolking en de media. Bij een calamiteit en maatschappelijke onrust stellen mensen nu eenmaal hoge prijs op informatie en kan gebrekkige, partijdige of onduidelijke informatie bijdragen aan verdere escalatie. Deze informatie moet open, eerlijk, helder en betrouwbaar zijn, feitelijk juist en afgestemd op de ontvanger. Benoem daarom zo concreet mogelijk de verschillende doelgroepen en de beschikbare communicatiemiddelen. Zorg voor goede informatievoorziening richting de bevolking en de media en probeer geruchtenstromen te voorkomen.

De zes W's

Zorg er ook voor dat personen die de pers te woord staan zich neutraal opstellen en geen 'partij' kiezen en hanteer hierbij de zes W's:

1. Wat is er gebeurd?
2. Waar is het gebeurd?
3. Waarom?
4. Wie is de contactpersoon voor de pers?
5. Wanneer en hoe is vervolginformatie verkrijgbaar?
6. Warmte (empathie).

Natuurlijk moet na een incident allereerst contact worden gezocht met de direct betrokkenen. Toon daarbij respect en medeleven, doe geen ongefundeerde uitspraken en doe geen loze beloftes over maatregelen die niet waargemaakt kunnen worden.

Interne communicatie

Ook intern moet goed worden gecommuniceerd. Denk dan aan netwerkpartners, medewerkers van publieksvoorlichting, balies en de informatie op de gemeentewebsite. Informeer ook bestuurders en professionals van relevante instellingen die in hun dagelijkse werk te maken hebben met (mogelijk) betrokkenen en geconfronteerd kunnen worden met een geruchtenstroom.

Stel een voorlichtingsteam samen en betrek hier ook de voorlichter van de politie bij. Zij zijn als eerste direct betrokken en over het algemeen goed op de hoogte van de situatie. Soms is het nodig om een externe communicatiedeskundige bij het proces te betrekken. Benoem een coördinator die verantwoordelijk is voor de verspreiding en terugkoppeling. Laat deze coördinator ook deel uitmaken van het kernteam.

Communicatietraject

Voor een goede communicatie geldt het navolgende traject:

- Doel van de communicatie;
- Doelgroep;
- Inhoud en stijl;
- Woordvoerderschap;
- Tijdstippen;
- Effect van de communicatie monitoren.

De zesde stap: nazorg en evaluatie

Er is een onderscheid tussen nazorg (terugkeren naar maatschappelijke rust) en de evaluatie van het plan van aanpak. Tijdens het laatste kernteamoverleg wordt besproken welke actoren nog acties moeten ondernemen om de maatschappelijke onrust op de korte, middellange of lange termijn te bestrijden/voorkomen. In principe is dit een individuele verantwoordelijkheid van de desbetreffende lokale actoren en is het geen verantwoordelijkheid meer van het kernteam (tenzij het kernteam hierover anders beslist).

Tijdens dit laatste overleg van het kernteam vindt ook een evaluatie met alle betrokkenen plaats en kan het besluit worden genomen om een verantwoordelijke te benoemen voor de integrale evaluatie (in de regel is dit de gemeente).

De zevende stap: het SCP 'levend' houden

Net zoals dat geldt bij fysieke rampenbestrijding is de werking van een SCP alleen door praktijkervaring te controleren, te optimaliseren en continu te actualiseren en bij te stellen. Aangezien sociale calamiteiten waarschijnlijk geen alledaagse kost zijn, moet praktijkervaring veelal opgedaan en behouden worden door oefeningen en andere activiteiten uit te voeren om zo het plan en de te nemen stappen 'levend' te houden.

Bedenk wel dat iedere calamiteit en maatschappelijke onrust uniek is en niet elke situatie van tevoren kan worden ingeschat.

Dat kan als volgt gestalte krijgen:

A. Minimaal één keer per jaar een oefening van enige relevante omvang organiseren.

Denk hierbij aan:

1. Een lid van het kernteam meldt een fictief incident. De oefening kan beperkt blijven tot de werking van het kernteam;
2. Een oefening vanuit het kernteam waarin de procedure van beeld- en oordeelsvorming centraal staat;
3. Een oefening waarbij de actie zich richt op het besluiten tot aanpak en het uitzetten van daaruit voortvloeiende activiteiten door derden.

B. Een jaarlijkse bijeenkomst organiseren met betrokken professionele instanties, instellingen en organisaties.

Hierbij kunnen betrokken partijen worden uitgenodigd om hun kant van het werk te belichten. Ook kunnen ervaringen worden uitgewisseld of kan een burgemeester die met sociale calamiteiten te maken heeft gehad, gevraagd worden een inleiding te houden.

C. Verschillende activiteiten ontwikkelen om in toenemende mate een geactualiseerd inzicht te verkrijgen in de verschillende netwerken, waarover SCP-partners beschikken.

D. Het houden van een evaluatie als een SCP in praktijk is gebracht.

Uit de praktijk

Rotterdam in de jaren zeventig

Op 9 augustus 1972 wordt een Nederlandse vrouw met haar drie kinderen op nogal hardhandige wijze uit de woning gezet door de Turkse huiseigenaar. Een publiek van buurtbewoners bedreigt enkele Turkse mensen en de huiseigenaar trekt een mes, waarbij hij drie mensen verwondt. Als de politie uiteindelijk arriveert, vuurt zij enkele waarschuwingsschoten af om het furieuze publiek onder controle te houden.

's Avonds worden de ruiten van een Turks restaurant ingegooid en de mensen die in de drie hostels van de restauranthouder wonen, moeten een veilig heenkomen zoeken. De volgende ochtend vallen jongeren de hostels weer aan en gooien het interieur naar buiten. De politie is aanwezig, maar houdt zich afzijdig. In reactie op de gebeurtenissen keert de burgemeester onmiddellijk terug van vakantie en bezoekt de buurt. Hij wordt tijdens dit bezoek uitgescholden en zijn auto wordt bijna omver gegooid.

De politie intervenueert eigenlijk pas op het moment dat de ongeregelde heden zich dreigen te verspreiden buiten de directe omgeving waar een en ander begon, en later naar andere delen van de stad. Dan arresteert zij ongeveer tachtig mensen.

De onrust steekt gedurende enkele weken af en toe de kop op. De reactie vanuit de autoriteiten kenmerkt zich door terughoudendheid. Directe interventies blijven uit, waardoor de ongeregelde heden lang doorgaan en zich over de stad verspreiden.

Marja Veenstra

Voormalig gemeentesecretaris Veenendaal, Brunssum en ex-adjunct gemeentesecretaris Dronten

*‘Met evacueren
alleen ben je er nog
niet.’*

‘In mijn loopbaan heb ik regelmatig met fysieke rampen te maken gehad. Zoals de evacuatie van mensen naar de gemeente Dronten bij het overstromen van de rivieren in de jaren negentig. Ook dit soort fysieke rampen kan leiden tot maatschappelijke onrust. Want met evacueren alleen ben je er als gemeente nog niet, zo bleek al snel.

Van tevoren wisten we bijvoorbeeld niet dat mensen langer dan verwacht op hun opvangplek moesten blijven. Kinderen gingen zich vervelen door het gebrek aan activiteiten en voor vee en huisdieren was geen adequaat onderkomen beschikbaar. Mensen zaten te lang te dicht op elkaar en dat leidde tot onderlinge conflicten.

Sociale element

Niet alleen bij fysieke rampen, ook bij een onschuldig lijkende volkstraditie zoals de Meidenmarkt in Schoorl, kan er sprake zijn van maatschappelijke onrust door overmatig drankgebruik. Op zulke momenten besef je dat gemeenten niet genoeg hebben aan alleen fysieke rampenbestrijdingsplannen. Juist het sociale element is van groot belang. En anticiperen op signalen, bijvoorbeeld doordat zich al eerder incidenten hebben voorgedaan. En daarvoor zijn geen handboek of richtlijnen beschikbaar.

Continuïteit

Wat je vaak ziet bij sociale calamiteiten is dat gemeenten als eerste hun beste mensen inzetten, dat is natuurlijk ook logisch. Maar die mensen zijn na bijvoorbeeld 48 uur continu in touw te zijn geweest, ook niet meer capabel genoeg. Continuïteit in de aanpak is dus belangrijk. Wat bij veel gemeenten ontbreekt is een getraind gemeentelijk apparaat dat weet hoe te reageren bij dreigende maatschappelijke onrust. Bij fysieke rampen is dat er wel, dan gaat een heel traject van start, worden naast de gemeente ook de politie, brandweer en GGD ingeschakeld en worden vaste protocollen gevolgd.

*‘De burgemeester moet bij sociale
calamiteiten altijd een centrale rol
krijgen: hij is in dit soort situaties
de drijvende kracht.’*

Centrale rol

Voor het bestrijden van sociale calamiteiten moet ook een duidelijke aanpak ingevoerd worden. De burgemeester moet daarin altijd een centrale rol krijgen: hij of zij is in dit soort situaties de drijvende kracht. Naast de burgemeester en de gemeente moet bekeken worden welke partijen nog meer ingeschakeld moeten worden. Denk dan niet alleen aan politie, maar ook aan jeugdwerk, kerkelijke instellingen en scholen.

Ik heb momenteel nog sterk de indruk dat een dergelijke aanpak onvoldoende leeft onder de diverse gemeenten. Ik ben dan ook erg blij met dit handboek en zou alle burgemeesters dringend willen adviseren het binnen hun gemeente uit te dragen en te zorgen voor goed getrainde medewerkers.

Massale vechtpartij Meidenmarkt

De politie heeft op Tweede Pinksterdag in 2005 achttien aanhoudingen verricht tijdens de Meidenmarkt op de Klimduin in Schoorl. De aanvankelijk rustig verlopen Meidenmarkt kende maandagavond een roerig einde. In de middaguren was sprake van een ontspannen sfeer, maar later moest de politie ingrijpen toen een massale vechtpartij uitbrak.

Aan het begin van de avond deden zich al de eerste incidenten voor onder de ruim 1.500 bezoekers waarbij een aantal aanhoudingen werd verricht. Omstreeks 19.00 uur ontstond aan de voet van de Klimduin een massale vechtpartij waarbij een charge door de politie werd uitgevoerd. De vechtersbazen keerden zich massaal tegen de politie en bekogelden hen met zowel lege als volle flessen. Een aantal agenten raakten daarbij gewond.

Gedurende de verdere avond en het begin van de nacht zijn in totaal 18 personen aangehouden voor verschillende vergrijpen zoals openlijke geweldpleging, vernieling, mishandeling en het bij zich hebben van verboden wapens. Alle verdachten zijn woonachtig in de regio.

Leidraad voor burgemeesters

Welke vragen zou een burgemeester zich moeten stellen om te kunnen beoordelen of het nuttig is om met het Handboek SCP aan de slag te gaan? De onderstaand geformuleerde vragen en stellingen kunnen bij deze afweging als leidraad functioneren.

1. Benader ik altijd dezelfde partijen en personen bij fysieke rampen of sociale calamiteiten?
2. Zou ik eigenlijk beter gebruik moeten maken van aanwezige kennis, netwerk en ervaringen van andere lokale partijen binnen mijn gemeente?
3. Zo ja, wie zijn deze partijen en hoe zou ik hen bij sociale calamiteiten kunnen betrekken?
4. Hoe kan ik de informatiekkanalen binnen mijn gemeente zo inrichten dat zij beter afgestemd zijn op het vroegtijdig ontvangen van signalen die betrekking hebben op dreigende maatschappelijke onrust?
5. Hoe voer ik bij sociale calamiteiten een effectieve voorlichting en communicatie richting de lokale burger? Voorkomen moet immers worden dat door het afgeven van een verkeerd signaal een situatie verergert.

‘Door alleen een incident aan te pakken, los je de dieperliggende problematiek niet op. Dan blijft het dweilen met de kraan open.’

Dick Corporaal

Voorzitter Interactieteam Interetnische Spanningen, Jeugd en Veiligheid

Interetnische spanningen zijn als onkruid. Wanneer je ze niet vanaf de wortel uitroeit, is de kans groot dat ze blijven terugkeren. Het is daarom essentieel verder te kijken dan naar incidenten alleen, zegt Dick Corporaal, oud-burgemeester van Leerdam en Zwijndrecht. Tegenwoordig is hij onder andere actief als voorzitter van het Interactieteam Interetnische Spanningen, Jeugd en Veiligheid, de “opvolger” van de vier in 2004 in het leven geroepen Interventieteams. Een handleiding als het Sociaal Calamiteiten Plan (SCP) van Weert vindt Corporaal ‘uiterst zinvol’.

Dick Corporaal kreeg de nodige kritiek over zich heen toen hij eind 2007 in het actualiteitenprogramma NOVA waarschuwde voor een explosieve toename van interetnische spanningen tussen jongeren. Het was niet zo zeer die waarschuwing die kon rekenen op kritiek, wel de vergelijking met de Franse banlieues die hij daarbij maakte. ‘De oorlog die daar woedt, staat hier op het punt te beginnen.’ Corporaal: ‘Dat was een wat bombastische overdrijving. Maar soms moet je zaken aandikken om je punt te maken. Ik wilde er duidelijk mee maken dat indien “we” niets ondernemen, het wel eens die kant op zou kunnen gaan.’

Vrijblijvendheid voorbij

Corporaal zat destijds in de studio van NOVA naar aanleiding van de eindrapportage “Vrijblijvendheid Voorbij”. In dit 48 pagina’s tellende verslag, signaleren de Interventieteams waar “we tegenaan liepen en doen verslag van de ondernomen acties en onze activiteiten”. De grootste valkuil voor met name kleinere gemeentes, is vrijblijvendheid, zo luidt een belangrijke conclusie in het rapport dat onder voorzitterschap van Corporaal tot stand kwam. ‘Dat is een boodschap die wat mij betreft nog altijd staat. Met vrijblijvendheid loop je een groot risico in goede bedoelingen te blijven steken. Mensen zijn het waard om je voor in te zetten. Een samenleving bloeit wanneer mensen elkaar accepteren en respecteren. Dat kan echter niet op basis van vrijblijvendheid. Diezelfde vrijblijvendheid kan ook niet gehandhaafd blijven bij spanningen en sociale calamiteiten. Dat vergroot de kans op escalatie.’

Moord en brand

De interventieteams werden ingesteld door voormalig minister Rita Verdonk, vlak na de moord op cineast Theo van Gogh en de daarop volgende incidenten in ons land. Het interactieteam Interetnische Spanningen, Jeugd en Veiligheid is een voortzetting van de Interventieteams. Dit multi-etnische team, bestaande uit ongeveer 35 professionals uit uiteenlopende sectoren binnen de jeugdketen, opereert onafhankelijk en is beschikbaar voor advies, feedback, bemiddeling en ondersteuning bij vraagstukken, beleidsintenties, gebeurtenissen en eventuele knelpunten binnen de thema’s interetnische spanningen, jeugd en veiligheid. Gemeenten, maar ook instellingen, instanties en organisaties kunnen gratis een beroep doen op het team dat als

voornaam doel heeft interetnische incidenten/spanningen vanaf de wortel uit te roeien. ‘Dergelijke problemen liggen vaak veel dieper dan men denkt. Door alleen een incident aan te pakken, los je de dieperliggende problematiek niet op. Dan blijft het dweilen met de kraan open.’

Wereld van verschil

Het Sociaal Calamiteiten Plan (SCP) van Weert vormt in dit kader een “uiterst zinvolle handleiding”, meent Corporaal. ‘Ik hoor het bepaalde mensen al zeggen; “Een bestuurder met gezond verstand heeft een dergelijke handleiding toch niet nodig?”. En inderdaad, bepaalde zaken kan een goed bestuurder zelf wel bedenken in situaties van nood. Waar het echter vaak aan ontbreekt op het moment dat zich een calamiteit voordoet, zijn de nodige handvatten. Wat moet ik nu doen? Wie ga ik exact benaderen? Op welke wijze informeer ik de buitenwacht? Waar kan ik terecht voor nadere expertise en verdieping? In de hectiek worden veel van dat soort zaken vaak op ongestructureerde wijze aangepakt. Daarnaast heb je in dergelijke situaties altijd te maken met meerdere instellingen. Het is goed om daarmee af te stemmen hoe te handelen ten tijde van een eventuele calamiteit.’

Oefening baart kunst

‘Ik ben daarom van mening dat iedere gemeente over een dergelijke handleiding zou moeten beschikken’, vervolgt Corporaal. ‘Zolang het maar niet in een la verdwijnt. Er regelmatig mee oefenen, is de volgende stap. Immers, oefening baart kunst. Tijdens rampenoefeningen raak je vertrouwd met elkaar en ontdek je hoe partijen reageren onder bepaalde omstandigheden. Dat heb ik zelf altijd heel wezenlijk gevonden. Je moet als bestuurder tenslotte niet alleen in staat zijn maatschappelijke verschuivingen op te snuiven, je moet ook weten hoe er mee om te gaan en hoe er naar te handelen. Dat impliceert ondermeer dat je niet moet afwachten tot iets uitgroeit tot een incident. Zodra je als bestuurder, of als betrokken instelling, iets opsnuift, moet je onmiddellijk anticiperen. Zo kun je voorkomen dat je voor een voldongen feit komt te staan. Daarnaast is het belangrijk vooruit te zien in de tijd. Ook dat kan veel ellende besparen.’

De praktijk

Als voorbeeld noemt Corporaal de onrust die in september 2008 ontstond in het Utrechtse Overvecht. Nadat een pedofiel na zijn vrijlating terugkeerde naar zijn flatwoning, dezelfde flat waar ook het toenmalige slachtoffer van de man nog altijd woonde, ging het mis. ‘Dat had voorkomen kunnen worden door tijdig te anticiperen. In dit specifieke geval werd pas op het uur u gezocht naar andere huisvesting. Dat had natuurlijk veel eerder moeten gebeuren en daar was ook alle tijd voor, een half jaar om precies te zijn. Gemeenten zijn vaak prima voorbereid op fysieke rampen. Ten tijde van sociale calamiteiten daarentegen is vaak niet duidelijk hoe te reageren en wie waar verantwoordelijk voor is. De handleiding SCP voorziet wat mij betreft uitstekend in die leemte.’

‘SCP must voor iedere gemeente’

Uit de praktijk

Veenendaal, 2005

In het Utrechtse Veenendaal vindt een massale vechtpartij plaats. Dit is voor gemeente en politie de aanleiding voor een grootscheeps onderzoek. Bij de knokpartij vallen enkele gewonden, van wie er één naar het ziekenhuis wordt afgevoerd.

De politie was met zes surveillance-eenheden en een hondengeleider snel ter plaatse, maar de vechtende partijen zijn dan al uit elkaar gegaan. Een 25-jarige en een 44-jarige Veenendaler worden aangehouden op verdenking van openlijke geweldpleging. Omstanders, die anoniem willen blijven, melden dat de knokpartij een incident is in een sluimerend conflict tussen Marokkaanse jongeren en autochtone buurtbewoners, die zij omschrijven als 'Lonsdale-types met kale koppen'. Bij de vechtpartij zijn enkele tientallen personen betrokken.

De burgemeester gaat onderzoeken wat de aanleiding is. Daarbij zal er overleg worden gevoerd met o.a. de politie, de organisatie van de buurtvaders en de wethouder. 'Misschien is het louter toeval, maar er lijkt ook structuur in te zitten. We moeten het in elk geval goed in de gaten houden om te voorkomen dat het iets structureels wordt,' aldus de burgemeester.

3

De rol van FORUM

FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling, heeft ervaring opgedaan met interetnische spanningen. FORUM wil gemeenten ondersteunen bij het ontwikkelen van sociaal calamiteitenplannen die toepasbaar zijn op maatschappelijke calamiteiten van allerlei aard, dus niet alleen die interetnisch van aard zijn.

Contactgegevens

In dit handboek heeft u beknopt kennis kunnen nemen van de wijze waarop een Sociaal Calamiteitenplan binnen uw gemeente kan worden opgezet. Wij hopen dat wij uw enthousiasme gewekt hebben, maar kunnen ons goed voorstellen dat u vragen heeft of dat u behoefte heeft aan ondersteuning bij het opstellen van een SCP. Uiteraard zijn wij van harte bereid onze medewerking hieraan te verlenen.

Onze contactgegevens zijn:

FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling
Mostapha el Madkouri en Rob Witte
Postbus 201
Kanaalweg 86
3500 AE Utrecht
www.forum.nl
e-mail: r.witte@forum.nl
tel. (030) 297 43 21

Dit Handboek is in samenwerking met Abderrahman Kaouass van Cap Gemini tot stand gekomen.

Meer informatie

Voor meer informatie over het Handboek Sociaal Calamiteiten Plan verwijzen wij u naar onze website www.forum.nl/scp. Hier kunt u de navolgende documenten downloaden:

- Voorbeeld Sociaal Calamiteiten Plan Weert
- Checklist Communicatie
- Overzicht mogelijk bij het SCP te betrekken partijen/partners
- Uitgebreide versie van het Werkprotocol Kernteam
(beknpte versie is in dit Handboek opgenomen)
- Handboek Sociaal Calamiteiten Plan in pdf-formaat

Andere relevante websites zijn:

- 'Vrijblijvendheid Voorbij!' van de Interventieteams: www.forum.nl/interactieteam
- www.nl.capgemini.com

Interactieteam Interetnische Spanningen, Jeugd en Veiligheid

Voor meer informatie over en/of contact met het Interactieteam:
t.rambhadjan-bhoendie@forum.nl

Uit de praktijk

Roosendaal, 2008

Bij een familiedrama in een riante villa in Roosendaal worden op een zondag twee kinderen omgebracht, een meisje van zes en een jongetje van vier. De 38-jarige moeder rent gillend de straat op, wanhopig herhalend: 'Mijn kinderen zijn vermoord.' Beide kinderen zitten op de plaatselijke basisschool. Volgens buurtbewoners bestonden grote spanningen tussen het echtpaar die zij soms zelfs tot op de straat in woord en gebaar uitvochten. Nog niet zo lang geleden stonden burens op het punt om de politie te bellen omdat het stel elkaar in de haren was gevlogen. De school van de kinderen zorgt voor de opvang van leerlingen en hun ouders. Slachtofferhulp is daarbij aanwezig.

Werkprotocol kernteam SCP (beknopte versie)

Ieder incident en iedere daaropvolgende of daaraan voorafgaande onrust is uniek. Er zijn dus geen standaardscenario's te geven. Met dit in het achterhoofd is een werkprotocol voor het kernteam van het SCP opgesteld dat onafhankelijk is van specifieke incidenten. Het spreekt voor zich dat van alle bijeenkomsten van het kernteam een gedegen besluiten-/afsprakenlijst moet worden opgesteld.

Vooraf

Voorafgaand aan en leidend tot het samenroepen van het kernteam nemen de leden – ieder afzonderlijk – zelf onderstaand beeld-, oordeels- en besluitvormingsproces door.

Beeldvorming

- Wat is er gebeurd
- Hoe is het gesteld met de maatschappelijke (on)rust
- Welke signalen hebben we ontvangen
- Kunnen we op basis van deze signalen een gedegen beeld van de situatie vormen

Oordeelsvorming

- Wat staat er (mogelijk nog) te gebeuren en wanneer
- Wat zijn de (mogelijke) gevolgen voor maatschappelijke onrust
- Welke signalen worden opgevangen om een en ander te staven
- Hoe ernstig en urgent is de (te verwachten) situatie

Besluitvorming

- Initiatief nemen om het kernteam bijeen te roepen of
- Volstaan met nader informeren van kernteampartners of
- Andere acties of
- Nadere informatievragen. Aan wie.

De eerste kernteambijeenkomst

Ieder lid van het kernteam kan het initiatief nemen om het team bij elkaar te roepen.

- Motivering (o.a. aanleiding, incident, signalen)
- Eerste reacties andere kernteamleden (o.a. inschatting)
- Naar een gedegen beeldvorming
- Eerste inschatting ernst, urgentie, omvang, aard, in tijd
- Afspraken over directe stappen (o.a. aanpak, door wie)
- Tijdsonderbreking mogelijk
- Afronden gedegen beeldvorming (o.a. wat is er gebeurd, voorgeschiedenis, al eerder geconstateerde uitingen van maatschappelijke onrust)
- Oordeelsvorming (o.a. wat staat er (mogelijk nog) te gebeuren, inschatten diverse scenario's)
- Besluitvorming (o.a. wel of niet daadwerkelijk verder activeren van sociaal calamiteitenplan en eventuele uitbreiding kernteam)
- Eventueel te ontwikkelen acties (wie, wat en wanneer)

Afronding eerste bijeenkomst kernteam

- Communicatie (o.a. middelen, doelgroepen en voorvoerderschap)
- Afspraken vervolgsessie(s)

Tweede en vervolgsessies kernteam

- Bespreking verslag/besluitenlijst eerste bijeenkomst
- Afspraken en acties (o.a. wat is uitgevoerd en wat is het resultaat)
- Is uitbreiding van het kernteam gewenst? Zo ja, met wie?
- Noodzaak tot andere actie(s)
- Communicatie: Terugkoppeling communicatie-acties per doel, doelgroep, inhoud, stijl en tijdstippen
- Vervolgafspraken

Laatste bijeenkomst kernteam

Beeldvorming

- Wat zijn de feiten met betrekking tot:
 - De aanleiding
 - Afgesproken acties
 - (Gewenste en gerealiseerde) resultaten
- Hebben we de gewenste en noodzakelijke signalen/inzichten om tot een afgewogen beeldvorming te komen
- Zijn afspraken en activiteiten uitgevoerd
- Hoe is de communicatie verlopen

Oordeelsvorming

- Hebben activiteiten tot gewenste resultaten geleid
- Waar liggen de knelpunten
- Heeft communicatie bijgedragen tot deëscalatie
- Hoe is communicatie tussen kernteamleden en tussen kernteam en 'derden' verlopen

Besluitvorming

- Kan worden teruggekeerd naar situatie voor SCP
- Verbeterafspraken (+ terugkoppeling uitkomsten)
- Opheffing werking SCP
- Verslaglegging, dossiervorming en archivering (bij gemeente)

Uit de praktijk

Landelijk, november 2007

Protesten van scholieren tegen te veel lesuren lopen op relletjes uit. In bijna 50 steden en dorpen halen leerlingen elkaar uit de les. Leerlingen gooien met eieren, vernielen straatmeubilair en steken vuurwerk af. De politie heeft er de handen vol aan en verricht bijna 200 arrestaties.

Tekst en redactie:
Rijken & Jaarsma,
Nieuwerkerk aan den IJssel

Fotografie:
Boulogne Jonkers, Zoetermeer
Fotobureau Dijkstra, Uithoorn

Vormgeving:
Boulogne Jonkers, Zoetermeer

Druk:
PlantijnCasparie,
Capelle aan den IJssel

